

FOTO: JONAS HAAS

Några exempel på inåtgående dörrar som illustrerar det omöjliga i att vända riktningen på dörrarna och samtidigt bibehålla det kulturhistoriska värdet. Från vänster: Sankt Petri i Malmö, Källunge på Gotland, Igelösa i Skåne, Hejde kyrka på Gotland, Sköllersta kyrka i Örebro län.

Inåtgående dörrar i kyrkor – säkerhet, tradition och kulturarv

Hur man, ur ett brandsäkerhetsperspektiv, handskas med inåtgående dörrar i kyrkor varierar mellan landets kommuner och skapar därför osäkerhet hos församlingarna. Ett alternativ är att byta slagriktning – vilket ur ett antikvariskt perspektiv inte är önskvärt. Men ofta finns det lösningar som gör det möjligt att behålla de inåtgående dörrarna.

Kyrkorna är några av våra mest värdefulla kulturhistoriska byggnader. I Sverige finns kyrkor som är över 900 år gamla, och de berättar om allt från medeltida hantverk till lokal byggtradition. Genom århundradena har kyrkor sett olika ut beroende på tid, stil och plats i landet. En detalj som ofta väcker frågor är slagriktningen på deras dörrar – många äldre kyrkor har fortfarande dörrar som öppnas inåt.

Det finns flera möjliga förklaringar till varför dörrarna är byggda så. En är att kyrkan förr kunde fungera som skydd för personer och föremål. En dörr som öppnas inåt är lättare att barrikadera inifrån. En annan förklaring handlar om symbolik: dörren skulle leda in mot Gud och öppnas i riktning mot kyrkorummet. Ytterligare teorier rör praktiska och byggnadstekniska skäl. Motivet till den vanligt förekommande öppningsriktningen in mot kyrkorummet är alltså inte helt klarlagd, men utförandet är alltså vanligt förekommande.

Inåtgående dörrar kan dock medföra en säkerhetsrisk vid utrymning. När stora grupper utrymmer via en inåtgående dörr kan det bli trängsel i anslutning till dörren, vilket gör det svårt att öppna i en utrymningssituation. I nya byggnader brukar därför personantalet kraftigt begränsas eller utrymningsdörrar utföras med utåtgående slagriktning.

Därför är dörrarnas riktning en fråga idag

När kommunerna planerar och prioriterar sin tillsyn enligt Lagen om skydd mot olyckor (LSO) ska de, utifrån Myndigheten för samhällsskydd och beredskaps föreskrifter (MSBFS 2021:8), ta hänsyn till kulturhistoriska värden (1 januari 2026 bytte myndigheten namn till Myndigheten för Civilt Försvar). Detta får som följd att kyrkor i större omfattning kan förväntas bli objekt för tillsyn, men inte att nybyggnadskrav bör gälla inom dessa byggnader.

Vid tillsyn är det viktigt att definiera vad som ska skyddas och varför. Anledningen till

att kulturhistoriska värden omnämns är för att ge ett utökat egendomsskydd till kulturhistoriska värden och det finns inget utökat krav på personskyddet i dessa byggnader jämfört med andra byggnader.

På senare år har ett stort antal kyrkor förelagts med LSO som grund utifrån att utrymningsdörrar är inåtgående. Föreläggandena kan få stora konsekvenser för byggnaden och dess verksamhet.

Att vända dörrarna påverkar ofta byggnadens historiska utseende. Ett annat alternativ är att minska hur många personer som får vistas i kyrkan, vilket påverkar verksamheten. Att dörrarna ställs upp vid evenemang kan särskilt under vintertid påverka klimatet i kyrkan.

Vissa räddningstjänster accepterar kompletterande organisatoriska lösningar såsom bemanning under evenemang, medan andra inte gör det. Bedömningarna varierar stort mellan olika kommuner, vilket skapar osäkerhet hos församlingarna.

Det säger forskningen

I många fall kan dock de befarade riskerna med utrymning genom inåtgående dörrar, att inte kunna öppna en dörr när det behövs, vara större än vad de faktiskt är. Flera studier visar att inåtgående dörrar inte behöver vara ett problem om vissa förutsättningar är uppfyllda. Den största risken är vid själva öppningstillfället. Om många personer står tätt framför dörren kan det bli svårt att öppna den snabbt. När dörren väl öppnats blir flödet genom den lika bra som genom en utåtgående dörr.

Hur trångt det blir vid dörren beror bland annat på gångavståndet fram till dörren, hur lokalen är planerad och vilken typ av dörröppningsbeslag som används. Även personer med rullstol eller annan nedsatt rörelseförmåga måste kunna ta sig ut. För att underlätta öppnandet av dörren och förhindra

trängsel längs vägen fram till den inåtgående dörren bör det finnas plats för personer med normal gånghastighet att passera personer med nedsatt rörelseförmåga längs vägen dit.

Brandens utveckling spelar också roll. I små lokaler eller vid snabba brandförlopp kan brandtrycket i rummet bli så högt att dörren blir svår att öppna. Stora kyrkor med högt i tak och äldre, mer otäta, konstruktioner har däremot goda förutsättningar då branden inte bygger upp samma tryck.

Så fungerar det i praktiken i kyrkor

Kyrkor har generellt sett lämpliga förhållanden för att kunna behålla sina historiska inåtgående dörrar. Studier av typiska svenska kyrkor visar att utrymning ofta kan ske säkert utan att man behöver bygga om eller införa omfattande rutiner.

Det finns flera skäl till detta. I en kyrka sitter

besökarna vanligtvis i bänkar, vilket gör att personflödet mot dörren redan från början begränsas och organiseras. Risken att många personer ankommer till en utrymningsdörr precis samtidigt kan alltså sägas vara liten. Många kyrkor har också ett vapenhus som ytterligare organiserar och strukturerar personflödet vid utrymning. Den höga takhöjden och stora volymen, tillsammans med begränsad brandbelastning och material som inte är eldfångande, gör att branden utvecklas långsamt.

Detta innebär att både brandtrycket och utrymningsförhållandena påverkas mindre än i moderna, täta byggnader med högre brandbelastning och potentiellt mer lättantändliga material.

Däremot kan själva dörrens utformning vara en utmaning. Gamla smideshandtag och beslag kan vara vackra och antikvariskt värdefulla, men de kan också försvåra en snabb öppning vid utrymning om dess utformning är alltför komplicerad. För att kunna använda inåtgående dörrar för utrymning behöver beslagen vara enkla och intuitiva handtag som kan användas med ett enhandsgrepp.

Att väga kulturarv mot säkerhet

Sammanfattningsvis ökar antalet förelägganden på att åtgärda inåtgående kyrkdörrar, men forskning visar att de ofta ändå kan användas på ett säkert sätt. Varje kyrka måste bedömas individuellt. Särskilt viktiga aspekter att beakta är:

- Hur långt har besökarna till dörren från startpositionen?
- Finns naturliga personflödesbegränsningar fram till dörren?
- Hur fungerar handtaget och öppningsmekanismen?
- Hur snabbt kan en brand utvecklas i lokalen? Kan höga brandtryck förväntas?
- Hur många personer vistas i kyrkan och på hur stor area fördelas personantalet?

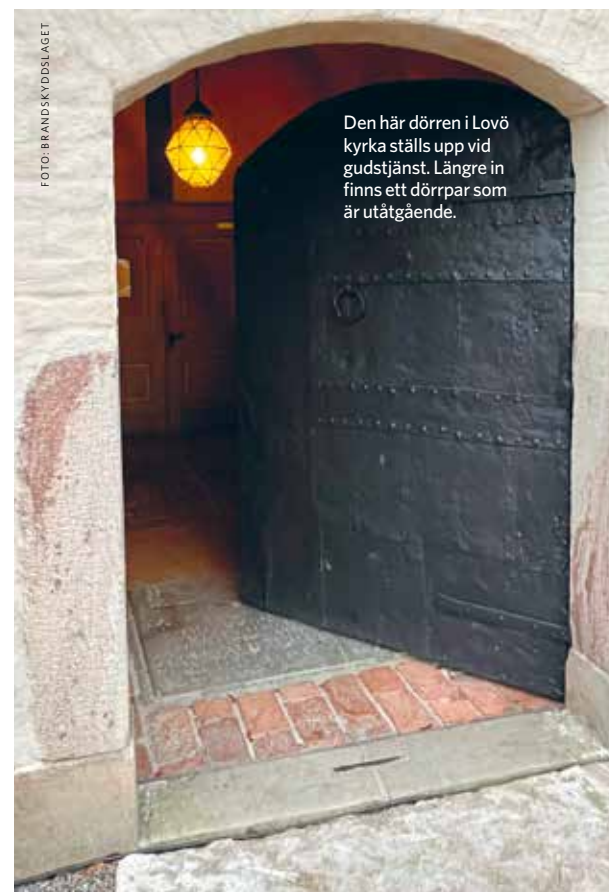

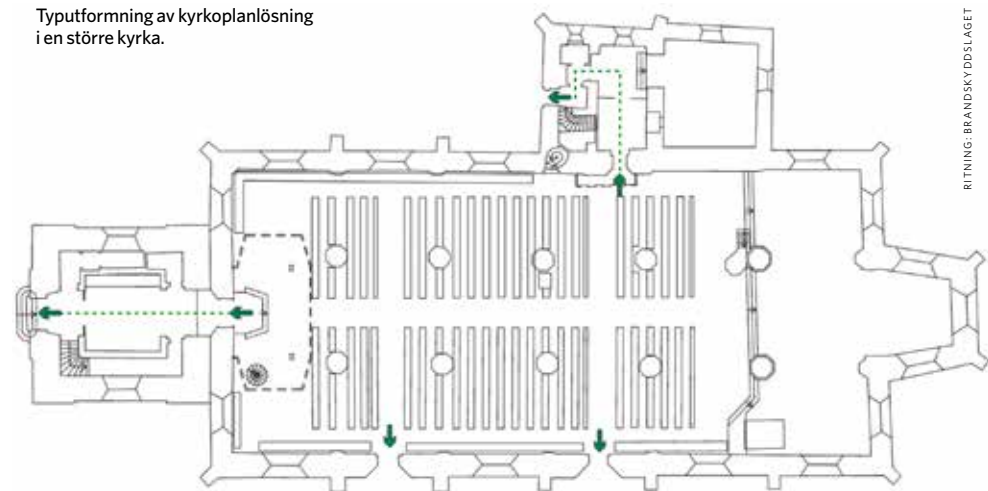
FOTO: BRANDSKYDDSLAGET

Den här dörren i Lovö kyrka ställs upp vid gudstjänst. Längre in finns ett dörrpar som är utåtgående.

Exempel på svårmanövrerat öppningsbeslag.

Typutformning av kyrkoplanlösning i en större kyrka.

»Bedömningarna varierar stort mellan olika kommuner, vilket skapar osäkerhet hos församlingarna.«

- Hur många utrymningsvägar finns från lokalen?
- Är byggnaden tillgänglig för alla att utrymma?

Eftersom kyrkor ofta uppfyller många av de positiva förutsättningarna finns det goda möjligheter att behålla de historiska dörrarna. Äldre byggnader måste inte uppfylla dagens nybyggnadsregler i detalj, och det finns ofta lösningar som både bevarar kulturarvet och uppfyller säkerhetskraven. Som exempel har Länsstyrelsen i Skåne tillämpat den nya kun-

skapen och nyligen bedömt att flera inåtgående kyrkportar i Lunds stift kan behållas, vilket minskar förvanskningen av kulturhistoriska värden.

Vid tillsyn kan det vara värdefullt att föra dialog med räddningstjänsten om olika alternativ – och skulle man ändå få ett föreläggande finns alltid möjligheten att överklaga. Räddningstjänstens har även till uppgift att utreda alternativ innan ett föreläggande. ■

MARTIN FORSSBERG, ALEXANDER M. ELIAS, JOHAN LUNDIN OCH STAFFAN BENGTSON, Brandskyddslaget AB
Kontakt: info@bsl.se

REFERENSER

Sockenkyrkorna. Kulturarv och bebyggelsehistoria, Stockholm, Riksantikvarieämbetet, 2008.

Kommunal tillsyn enligt lagen (2003:778) om skydd mot olyckor, Karlstad, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, 2022.

L. Babayan, *Utrymning genom inåtgående dörrar*, Avdelningen för brandteknik, Lunds tekniska högskola, Lund, 2017.

A. Lennartsson och M. Weyler, *Dörrkonfigurationens påverkan på flödet genom öppningar*, Avdelningen för Brandteknik, Lunds tekniska högskola, Lund, 2018.

M. Forssberg, H. Frantzich, A. Elias och J. Lundin, *Evacuation through inward opening doors - Literature study and evacuation experiments*, Brandskyddslaget; Division of Fire Safety Engineering, Lund University, Stockholm; Lund, 2023.

H. Ivansson och M. Enochsson, *Utrymning genom inåtgående dörrar - Påverkan av personer med nedsatt rörelseförmåga*, Avdelningen för Brandteknik, Lunds Tekniska Högskola, Lund, 2025.

LÄS MER:

Rapporten *Utrymning genom inåtgående dörrar i det kyrkliga kulturarvet* finns att läsa på brandskyddslaget.se

S. Hostikka och R. K. Janardhan, *Pressure management in compartment fires*, Aalto University, Esbo, 2016.